

Personal Resource in Teachers' Training of Musical Arts Education

Bodrova T.O.

*Candidate of Pedagogical Sciences, PhD in Pedagogy,
Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

The article discusses the significance of personal resource as a system of teacher's integral characteristics, determined by its position in the structure of methodical preparation of Music teachers. Personal resource is understood as a factor in art and education space. The author stresses that the result of methodical preparation of future Music teachers is their methodological preparedness like a set of personal values, cognitive and operational-activity components of the tool.

Personal resource of the future teacher-musician is defined in the context of its methodological preparedness as an integrated pedagogical phenomenon, which allows to gain experience artistic and educational activities. The resource includes elements of professional identity, positive image and a successful career.

Key words: resource-based approach, personal resource, methodical preparation of future Music teachers, methodical readiness, optimization.

Постановка проблеми. В умовах дії гуманістичної освітньої парадигми, в основі якої покладено розвиток особистості фахівця з високим рівнем сформованих компетентностей, постає питання особистісного ресурсу, результат актуалізації якого виявляється в реальній здатності індивіда до виконання своїх соціальних та професійних обов'язків. В той же час, в постіндустріальному суспільстві на людину посилюється вплив різноманітних стресогенних факторів, як от: нагнітання темпу життя, збільшення об'єму отримуваної інформації, віртуалізація людських відносин, погіршення екологічних умов проживання, природні та техногенні катаклізми та ін.

Актуальність статті засвідчується розумінням ресурсного підходу як одного з продуктивних чинників оновлення освітнього простору, що динамізує навчально-практичну діяльність майбутніх педагогів у напрямку більш продуктивного прояву особистісно-професійних можливостей (Є.Кожевнікова, С.Микитюк, В.Новгородська, Н.Сегеда). У своїх дослідженнях науковці відмічають протиріччя, що склалися між необхідністю сприяння розвитку ресурсних можливостей студентів на шляху фахового удосконалення та відсутністю відповідних науково обґрунтованих технологій їх накопичення, застосування, а також відновлення.

Найбільш продуктивною сферою формування ресурсних якостей особистості виступає, на нашу думку, методична підготовка майбутніх учителів музики як найбільш вагомий результат інтегративної взаємодії усіх ланок освітнього процесу, спрямованого на отримання педагогічного продукту. Тому метою статті є висвітлення ролі особистісного ресурсу в мистецько-освітньому просторі, доведення його значення й місця в структурі методичної підготовленості майбутніх учителів музики до роботи за фахом.

Спираючись на розуміння освітнього процесу в ВНЗ як цілеспрямованої взаємодії його учасників на основі таких особистісних утворень як “потенційна можливість” та “реальна здатність”, ми здійснили спробу проаналізувати підготовку майбутніх учителів музики до виконання професійних обов’язків з позицій ресурсного підходу.

Слід зазначити, що фундаментальні праці науковців у сфері мистецько-педагогічної освіти (Л.Арчажникова, І.Зязюн, А.Козир, О.Олексюк, О.Отіч, В.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Ростовський, О.Хижна, О.Шевнюк, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.) не тільки закладають методологічні та технологічні основи підготовки студентів до роботи за фахом, але й порушують актуальну проблему розробки та впровадження нових моделей навчання, спрямованих на виробничо-продуктивний результат, на якість педагогічної взаємодії, міру витрат часу і психо-фізичних зусиль.

У контексті сказаного, не можна пройти осторонь монографії наших зарубіжних колег, які вивчали і окреслили шляхи підготовки вчителів музичного мистецтва в умовах вищої школи для 21-го століття в Аргентині, Швеції, Бразилії, Мексиці та Португалії [4].

У працях зазначених вчених методична підготовка фахівців у педагогічних університетах напряму підготовки «музичне мистецтво» розглядається як нелінійна, багатофункціональна, відкрита освітня сфера, що має свої принципи, зміст, форми та методи, здійснюється шляхом реалізації складних організаційних і змістово-процесуальних зв’язків й спрямована на якісні продуктивні зміни. Розвиток даної системи зумовлюється суспільними потребами у висококваліфікованих педагогах-музикантах, які мають знання інноваційного характеру та володіють системою умінь, достатніх для виконання завдань, що постають перед сучасною мистецькою освітою. Рівень

цієї підготовки є одним з головних показників сформованості фахових компетенцій майбутніх педагогів.

Вважається, що організація методичної підготовки майбутніх учителів музики полягає, перш за все, в створенні необхідних умов для особистісного розвитку майбутнього педагога, цілісно-творчого підходу до музично-педагогічної діяльності.

Таким чином, методична підготовка майбутніх учителів музики розглядається як система неперервного особистісно-фахового самоудосконалення та самореалізації і, в той же час, як процес набуття знань, умінь, навичок, способів дій в системі музично-педагогічної освіти, необхідних для виконання музично-виховної роботи.

Результатом методичної підготовки майбутніх учителів музики є їх методична підготовленість, яку ми розуміємо як сукупність особистісно-ціннісних, пізнавальних та операційно-інструментальних характеристик діяльності, що забезпечують успішність постановки й реалізації учителем на практиці важливих педагогічних завдань сучасної школи, пов'язаних з формуванням музичних компетенцій учнів. Цей педагогічний феномен є складним особистісним утворенням, що забезпечує активний діючий стан майбутнього вчителя як суб'єкта, його адаптованість до реального процесу музичного навчання і виховання.

Таким чином, в методичній підготовці закладені особливі ресурсогенеруючі важелі, що сприяють активному професійному зростанню майбутнього фахівця, переведенню його фахового потенціалу в активний інструментальний стан. З цих позицій важливо усвідомити, що зазначений процес переходу «потенціалу» особистості в «ресурс» може відбуватись тільки завдяки самоактивності, що спрямована на творення та удосконалення себе. А відтак виявляється, що саме в категорії «самості», що представлена активним результатом інтеграції внутрішніх мотивів та зовнішніх взаємодій, і знаходить прояв творча сутність ресурсу [3].

Психологічною наукою отримано низку результатів, що дають уяву про особливості ресурсів людини та розкривають психологічні аспекти функціонування ресурсних механізмів (А.Адлер, Г.Берулава, Л.Вассерман, Л.Спенсер, З.Фрейд, А.Фрейд, К.Хорні та інші). Вітчизняні та зарубіжні вчені найбільш приділяють увагу ресурсам, які використовує людина в особливо складних умовах (К.Абульханова-Славська, О.Власова, Т.Гордєєва, Г.Іванченко, Д.Леонт'єв, В.Петровский). В науці є декілька позицій в розумінні

значення і сутності особистісного ресурсу: як фактору успішності поведінки людини в процесі переборення труднощів (Л.Спенсер); як джерела майбутніх дій, внутрішніх можливостей та засобів, що використовуються для досягнення певної мети (А.Тимонін); як суб'єктного досвіду та індивідуальних особливостей, що знаходять вираз у таких якостях особистості як навченість, здатність до пізнання нового, креативність, комунікативність, самоорганізація (Б.Купріянов). Абсолютно прийнятною для нас є позиція В.Новгородської, яка в особистісному ресурсі вбачає взаємопов'язану сукупність якостей, що забезпечують суб'єкту можливість особистісного розвитку, оптимальної взаємодії зі світом та із самим собою, виконання професійних дій, а також успішну життєдіяльність [1].

Слід зазначити, що більшістю представників педагогічної науки, які розробляють проблему ресурсу, цей феномен визначається як сукупність об'єктивно існуючих умов і засобів, необхідних для реалізації потенціалу суб'єкта педагогічного процесу (С.Архипова, С.Микитюк, В.Новгородська, Ю.Постилякова, Н.Сегеда та інші). Вчені стверджують, що особистісний ресурс студента як "інструментальна складова" потенціалу акумулює комплекс професійних знань та умінь, сили та здібності майбутніх фахівців (фізичні, інтелектуальні, духовно-моральні, естетичні) для практичної реалізації поставлених цілей та педагогічних завдань. Продуктивною його ознакою є здатність до оновлення, поповнення, необхідної своєчасної активізації за потребою у відповідності до виробничої ситуації. Результати наукових досліджень засвідчують, що ресурс, розвиваючись в діяльності та забезпечуючи її ефективність, відповідає як за реалізацію операціональної поведінки суб'єкта педагогічної дії, так і за його активність в цілому [2].

Разом з тим, сучасні дослідження суб'єктних можливостей людини засвідчують недостатній рівень вивчення особистісних ресурсів у формуванні майбутніх педагогів та виявляють низку протиріч об'єктивного та суб'єктивного характеру, а саме:

– між об'єктивною потребою суспільства у молодих вчителів, здатних використовувати власні ресурси з максимальною ефективністю, та реальними фактами, що свідчать про тривожну тенденцію швидкого «психологічного вигорання» молодих фахівців;

– між бажанням вчителів молодих досягнути вершин фахової майстерності та відсутністю умінь це здійснити.

В музичній-педагогічній діяльності особистісний ресурс фахівця – запорука успішності розвитку його потенціалу та оптимальності застосування музично-освітнього досвіду у різноманітних ситуаціях, пов'язаних із навчанням, вихованням і музично-творчим розвитком учнів. У якості інтегративного показника рівня розвитку суб'єктності особистісний ресурс забезпечує майбутньому педагогу усвідомлену рефлексію в оцінці сформованості власного внутрішнього світу, педагогічних та музично-виконавських можливостей. Науково доведено, що особистісні ресурси мають внутрішні та зовнішні плани свого розвитку, взаємопов'язані між собою в єдиний механізм та характеризуються різними способами актуалізації [3].

Вочевидь, активному використанню особистісних ресурсів передуює усвідомлення їх особливостей, механізмів дії, можливостей трансформації, відновлення та заміщення. Вони цілком можуть виступати у якості об'єктивної оцінки здатності індивіда до самовизначення та скласти основу для прогнозу продуктивності його дій. В найбільшій мірі таке усвідомлення необхідне студенту на етапі вступу в професійне життя, коли здійснюється вибір особистісних пріоритетів та складаються плани на майбутнє.

Вивчення психолого-педагогічних механізмів особистісного ресурсу дає можливість скласти адекватну картину функціональних важелів у розв'язанні питань успішності майбутньої педагогічної діяльності студента, надійності протікання процесів саморегуляції, саморозвитку, самоактуалізації, психологічної стійкості, музично-виконавської волі, що і створюють потужну основу ефективної методичної підготовки.

У процесі дослідження поняття «особистісний ресурс» ми встановили, що його сутність полягає у виокремленні сильних, домінантних та активних якостей особистості в соціумі, які збільшують вірогідність переборення труднощів та реалізацію поставлених цілей. Під час навчання кожен студент повинен навчитися діагностувати, розвивати й управляти своїми особистісним ресурсом, адже в ньому закладено елементи професійного самовизначення, конкурентноспроможності, позитивного іміджу та успішної кар'єри.

Відомо, що педагогічна праця вважається однією із найскладніших в силу небезпеки виникнення в роботі стресогенних ситуацій та психологічних ризиків для здоров'я освітянина. До основних факторів, що обумовлюють синдром «професійного вигорання», слід віднести щоденне психічне навантаження, високу відповідальність, рольові конфлікти, дисбаланс між інтелектуально-енергетичними витратами та морально-матеріальною винагородою, спілкування з «важкими» учнями [1]. З метою стимулювання якості музично-виховної діяльності майбутнього педагога-музиканта, підтримки здорового емоційного та високого життєвого тону, спроможності до створення інтерпретації музичного твору та гарантованого естетичного рівня його виконання необхідно вже під час навчання створювати умови для накопичення особистісного ресурсу, здатного протистояти негативним впливам.

Особистісний ресурс майбутнього вчителя спрямований, у першу чергу, на отримання результату. В ході експериментальної роботи науковцями було з'ясовано, що недостатня міра розвитку особистісного ресурсу обумовлює низький рівень практичної діяльності студентів, в тому числі з виробничої педагогічної практики, що виявляється в труднощах здійснення вибору стилю керівництва учнівським колективом, недостатній розвиненості умінь проектування й моделювання педагогічних дій, прийняття педагогічних рішень та практично-творчої взаємодії з вихованцями, тобто усього того, що лежить в основі фахової майстерності. Свідченням сформованості особистісного ресурсу є такі якості студента як впевненість в собі, адаптивність, довіра до колег, наполегливість, передбачення очікуваного результату [1].

Цілком логічно, що формування особистісного ресурсу майбутніх учителів музики найприроднішим чином «вплітається» в структуру їх методичної підготовленості, компоненти якої набувають взаємоузгодженості шляхом взаємодії змістових та процесуальних ліній на основі принципів неперервності, наступності, послідовності, інтеграції теорії та практики, варіативності, оптимальності, дослідницького спрямування.

Результативність музично-педагогічних дій фахівця пов'язана в функціонуванням діяльнісної структури даної підготовки, що забезпечує послідовність й логічність освітніх дій в ланцюгу мотив – мета – завдання –

зміст – форми – методи – результат. Тоді як здатність до міжсуб'єктного діалогу та полілогу залежить від успішності впровадження суб'єктної структури, у відповідності до якої набувають розвитку особистісні якості вчителя та його індивідуальні особливості (компетентність, активність, наполегливість, впевненість, мобільність, цілеспрямованість, досвідченість, доброзичливість тощо). У свою чергу, комплекс методичних знань та умінь безпосередньої музично-виховної роботи з учнями, виконавська майстерність майбутнього вчителя (уміння грати на музичному інструменті, володіти голосом, диригентським апаратом тощо) знаходить відображення в змістовій структурі методичної підготовки, що відповідає за зародження, розробку та освоєння педагогічних ідей, а також передбачає оптимальний добір форм, методів й засобів навчальної роботи з дитячою аудиторією.

Виходячи з вищезазначеного, особистісний ресурс майбутнього педагога-музиканта в контексті його методичної підготовленості визначаємо як складний психолого-педагогічний феномен, що дозволяє накопичувати досвід мистецько-освітньої діяльності та має гарантований вплив на ефективність виконання функцій вчителя музики.

В аспекті методичної підготовленості до роботи за фахом особистісний ресурс варто розглядати через усвідомлення та вирішення студентами методичних завдань, що постають перед ними в процесі навчання. Так, формування *когнітивно-інтелектуального ресурсу* майбутнього вчителя музики пов'язано зі здатністю успішно вирішувати завдання з когнітивної структуризації та осмислення художньо-педагогічної ситуації, з оперування мистецько-педагогічними засобами, в тому числі методичними матеріалами, для досягнення конкретної мети, для вирішення інтелектуальних завдань за допомогою пізнавальних та інтелектуальних умінь. Позитивність та раціональність мислення виступає важливою якістю, яка допомагає фахівцю запобігти стресовим ситуаціям.

Рівень розвиненості *емоційно-ціннісного ресурсу* обумовлюється здатністю до управління власним емоційним станом та визначається ціннісним ставленням майбутнього фахівця до обраної професії, до мистецтва тощо. Ресурс даного виду опікується здатністю особистості до адаптації та контролю

педагогічних ситуацій, готовністю до самозмін, а також передбачає володіння активними техніками саморозвитку.

Виробничо-інструментальний ресурс розкривається через постановку та вирішення методичних завдань з оптимального застосування методів та засобів досягнення бажаної мети, засвідчується в адекватності використання комплексу загальнопедагогічних та спеціальних музичних умінь й пов'язується з успішним виконанням функціональних обов'язків вчителя музики у класній та позакласній роботі.

Висновки. У сучасних умовах все актуальніше постає проблема підвищення ресурсоспроможності кожного фахівця, набуття ним здатності повноцінно використовувати та відновлювати власний особистісний потенціал, на новому рівні вирішувати важливі й актуальні педагогічні задачі, розв'язання яких потребує фізичної витривалості, концентрації інтелектуальних сил, моральної стійкості. В той же час, фактор посилення уваги до потенціальних та ресурсних можливостей навчально-професійних дій студентів-музикантів є дуже суттєвим у зв'язку з тим, що впливає на конкретність, результативність і якість педагогічної взаємодії, міру витрат часу на здійснення музично-виховної роботи з учнями.

Проблема особистісного ресурсу педагога залишається сьогодні відкритою й актуальною для теоретичного вивчення та практичного дослідження. Потребують подальшої розробки психолого-педагогічних механізми виявлення та поповнення ресурсних можливостей майбутніх педагогів у сфері музичного мистецтва, впровадження інноваційних методик з оптимізації їх особистісно-продуктивних сил та ресурсних здатностей.

References

1. Novgorodskaya V.A. *Lichnostnyy resurs studentov vuza kak determinanta effectyvnoy professional'nogo samoopredeleniya* [Students' personal resource in the conditions of university as a determinant of effective professional self-determination]: dis. ... kand. psikhol. nauk: 19.00.01 / V.A.Novgorodskaya. i Sochi, 2012. – 193 s.

2. Segeda N.A. *Profesiyiny rozvytok vkladacha muzichnogo mistetstva: Istoriya, metodologiya, teoriya: monografiya* [Professional development of teacher of musical arts: history, methodology, theory: monograph] / N.A. Segeda - K. : NPU imeni M.P.Dragomanova, 2011. – 273 s.

3. Spenser L.M. *Kompetentsii na rabote*. [per. s angl.] [Competences at work / Transl. from English.] // Spenser L.M., Spenser S.M. – М. : HIPPO, 2005. – 384 s.

4. Educating Music Teachers for the 21st Century [Web site] / Ed. J.L. Aróstegui. – Rotterdam : SensePublishers, 2011. – 224 p. – Access mode : <https://books.google.com.ua/books?id=A0u8v5GxiogC&pg=PA55&lpg=PA55&dq=the+training+of+teachers++of+musical+art&source=bl&ots=JK3jSDOdtA&sig=>

Translation of the Title, Name and Abstract to Author's language

УДК 378.091.12.011.3-051:78]:159.923

Бодрова Т.О. Особистісний ресурс у підготовці вчителя музичного мистецтва

У статті розглянуто значення особистісного ресурсу як системної інтегральної характеристики педагога, визначено його місце в структурі методичної підготовки майбутніх учителів музики. Доведено, що ресурсний підхід як один із чинників оновлення мистецько-освітнього простору засвідчує свою перспективність в оптимізації навчально-виховного процесу, динамізуючи практичну діяльність студентів у напрямку більш продуктивного прояву особистісно-професійних можливостей. Виявлено, що закладені в сутнісних характеристиках підготовки ресурсогенеруючі фактори забезпечують успішність постановки й реалізації студентом під час педагогічної практики завдань сучасної школи, пов'язаних з формуванням музичних компетенцій учнів.

Ключові слова: Ресурсний підхід, особистісний ресурс, методична підготовка майбутніх учителів музики, ресурсогенеруючі фактори, оптимізація.

Література

1. Новгородская В.А. Личностный ресурс студентов вуза как детерминанта эффективного профессионального самоопределения: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / В.А.Новгородская. – Сочи, 2012. – 193 с.

2. Сегеда Н.А. Професійний розвиток викладача музичного мистецтва: історія, методологія, теорія: [монографія] / Н.А.Сегеда. – К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. – 273 с.

3. Спенсер Л.М. Компетенции на работе. [Пер. с англ.] // Спенсер Л.М., Спенсер С.М. - М. : HIPPO, 2005. – 384 с.

4. Educating Music Teachers for the 21st Century [Web site] / Ed. J.L. Aróstegui. – Rotterdam : SensePublishers, 2011. – 224 p. – Access mode : <https://books.google.com.ua/books?id=A0u8v5GxiogC&pg=PA55&lpg=PA55&dq=the+training+of+teachers++of+musical+art&source=bl&ots=JK3jSDOdtA&sig=>